

Matfiskodlarnas förslag till bekämpning av BKD

Bakgrund

I Sverige påvisades BKD (*Bacterial Kidney Disease*) första gången 1985. Smittan har sedan dess övervakats och försökt utrotas. Sedan år 2004 har Sverige tilläggsgarantier från EU för att fortsätta övervaka och försöka utrota BKD inom den svenska inlandszonen. Sverige har tillåtits uppställa särskilda restriktioner för import av fisk, ägg m.m. från områden med BKD. Utrotningsprogrammet har utgjort en förutsättning för att behålla rätten att kräva sådana restriktioner. Trots många års bekämpning har Sverige ännu inte lyckats att nå det grundläggande målet med utrotningsprogrammet då BKD fortfarande förekommer frekvent hos fiskodlarna och källan till smittan har sällan kunnat fastställas. Låg prevalens hos vilda bestånd kan därför inte uteslutas. Detta medför att en sanering av fiskodling på sikt inte garanterar frihet från BKD och att det därmed är det ytterst osannolikt att en utrotning är möjlig.

De ekonomiska förlusterna som direkt hänför sig till dödlighet eller produktionsförluster vid förekomst av BKD är obefintliga i relation till kostnaderna för en utslaktning, produktionsstopp och sanering. Det finns en diskrepans mellan upplevda konsekvenser av förekomst av BKD och myndigheters uttalanden om allvarlighetsgraden av smittan. Kostnaderna för odlaren ligger alltså inte i dödlighet och produktionsbortfall utan konsekvenserna av myndighetsbesluten. För verksamhetsutövaren är kostnaden, beroende av antalet drabbade odlingar inom företaget, 12 – 16 % av omsättningen.

Branchorganisationen Matfiskodlarna anser att utrotningsprogrammet misslyckats då BKD förekommer frekvent och att antalet konstaterade fall ökar. Matfiskodlarna anser inte att BKD kan utrotas men att det ligger i allas intresse att bekämpa dess förekomst. Med bl.a. det som grund sökte Matfiskodlarna medel för att arbeta fram ett frivilligt bekämpningsprogram mot BKD som majoriteten av Sveriges fiskodlare var villig att ställa sig bakom och ingå i. Förslagen som presenteras nedan är de som Matfiskodlarna anser vara de mest effektiva åtgärderna i bekämpningen av BKD med hänsyn tagen till vad som kan anses praktiskt genomförbart samt ekonomiskt försvarbart och inte minst utgör en kompromiss mellan olika intressenter.

Matfiskodlarna föreslår att *Sverige avstår från obligatorisk bekämpning av BKD och istället beslutar att förespråka ett frivilligt bekämpningsprogram.*

Förslaget är baserat på samtliga punkterna nedan.

Utgångspunkten är att utrotningsprogrammet av BKD inte når sin målsättning. Konstaterade förekomster ökar och de negativa och mycket kostsamma konsekvenserna för näringen kan inte anses stå i proportion till de uteblivna resultaten. Tilläggsgarantierna och kraven på sanering är reaktiva och för att bekämpa förekomsten av BKD krävs proaktiva och preventiva åtgärder. Många odlare med de i Sverige förekommande odlingsinriktningarna och odlingsmetoderna har varit delaktiga i utformningen av förslagen nedan. Vid

fiskodlarkonferensen 21 – 22/11 2017 fanns odlare med olika inriktningar närvarande; sättfiskodlare, kompensationsodlare, odlare i RAS samt stor- och småskaliga matfiskodlare. Matfiskodlarna var genom sitt projekt Preventiv bekämpning av BKD

Fiskhälsofrämjande åtgärder en av arrangörerna. Syftet med programpunkten BKD var en sista avstämning med branschföreträdare samt en sista möjlighet att korrigera, förbättra och förankra förslaget till Jordbruksverket.

Detta förslag i sin helhet kommer generellt innebära positiva effekter för förebyggande av fisksjukdomar och bidra till en ökad fiskvälfärd.

1. Ta bort tilläggsgarantierna för de vatten som är påverkade av vattenreglering samt vatten med nuvarande eller tidigare påvisad förekomst av BKD.

Fiskodling med produktion i öppna kassar bedrivs i huvudsak i vatten som är påverkade av reglering. Produktion av sättfisk sker i huvudsak i landbaserade anläggningar. De kan ha både ytvattenintag och grundvatten, även en kombination av båda. Det förekommer att ytvattenintaget är från reglerade vatten. Det är inte ovanligt att dessa anläggningar helt eller delvis försörjs av grundvatten eller annan vattenförekomst som inte är reglerad.

Genom att släppa tilläggsgarantierna i de vatten som är påverkade av reglering kan, men behöver inte de, anses som lämpliga. I praktiken kommer dock dessa vatten vara de som även fortsättningsvis är mest lämpade för fiskodling.

I vatten där det konstaterats eller konstateras förekomst av BKD, påverkade så väl som opåverkade, bör tilläggsgarantierna tas bort. Eftersom det konstaterats att BKD kan smitta både till och från odlad fisk och att smittan kan finnas lågfrekvent hos vild fisk i dessa vatten finns risken uppenbar att det föreligger ett latent, om än lågt, smittryck.

Det kan föreligga vissa svårigheter med att redovisa vilka vatten som kan anses vara påverkade av vattenreglering men det pågående arbetet med att hitta schematiska bilder över reglerade vatten påvisar trots det goda möjligheter. Genom vattenregleringsföretagen och andra aktörer har ett flertal av de vattenförekomster som bör ha störst potential för fiskodling kunna pekats ut på kartor. Vid beviljande av Matfiskodlarnas förslag fortsätter identifieringen och kommer kompletteras så långt möjligt. (Schematisk bild över Indalsälven bifogas). Visst stöd för att identifiera reglerade vatten finns även i Miljöbalken: 4kap 6§.

2. Behålla tilläggsgarantierna i de vatten som inte kan anses ha påverkats av vattenreglering.

Fiskodling i oreglerade vatten sker i mycket begränsad omfattning och om/när fiskodling lokaliserats i dessa vatten är verksamheten småskalig. Ett fortsatt utrotningsprogram kan möjligen ha en hämmande effekt på utbredning av BKD i dessa vattenförekomster.

3. Jordbruksverket beslutar om flytt av fisk mellan kommersiella fiskodlingar. Länsstyrelsen vid övrig flytt av fisk.

Som kommersiell odlare räknas juridisk person. Nuvarande system med att länsstyrelserna beslutar om flytt av fisk har inneburit ett tolkningsutrymme varför det kan anses finnas risk för brister i likabehandling av odlingar i olika delar av landet. Odlare har även överklagat nekande beslut från länsstyrelsen som sedan beviljats av Jordbruksverket. Att Jordbruksverket beslutar ger en enhetligare bedömning och minskar risken för subjektivt tolkningsutrymme. Jordbruksverket kan trots det, om osäkerhet råder eller när det föreligger behov av lokalkännedom, rådfråga länsstyrelsen. Ett centralt register underlättar smittspårning vilket innebär större möjligheter att hitta källan och därigenom genomföra bekämpning av BKD. Vid flytt av fisk från odling till andra än kommersiella odlingar bedöms länsstyrelserna vara mer lämpade, inte minst på grund av mer ingående lokalkännedom.

4. 2 st. Distriktsveterinärer som är/blir experter på fiskhälsa.

Under den tid då Fiskhälsan var verksam fanns det en aktör som hade både övergripande och specifik kunskap om fiskhälsofrågor och fiskvälfärd. För att återigen bygga upp liknande kompetens hos de som arbetar praktiskt med fiskhälsofrågor är det rimligt att den byggs upp hos expertveterinärer/överveterinärer. Eftersom fiskodling, ställt i ett större perspektiv, är en förhållandevis liten bransch i Sverige är det inte rimligt att förvänta sig att ett större antal veterinärer har möjlighet att fördjupa sig i fiskhälsofrågor då antalet odlingar är för få för att bygga upp erfarenhet hos ett flertal veterinärer. Två utvalda veterinärer skulle därmed ha möjlighet att fördjupa sig i särskilda frågor som rör fiskodling och bygga upp erfarenheter kring detta. Dessa två fungerar om stöd för andra veterinärer.

Fälterfarenhet samt den enskilde veterinärens intresse av att fördjupa sig i branschens specifika utmaningar är avgörande för om de kan anses lämpliga. I första hand ska därför möjligheten erbjudas veterinärer som redan har fälterfarenhet och kunskap av fiskodling. Vidareutbildning av dessa veterinärer sker i samarbete med näringen, med svensk (ex. SVA), eller om behov finns med utländska veterinärer med expertkunskap.

5. Utbildning av odlarna.

Näringen efterfrågar kunskap om och utbildning i, hur bekämpningen bäst ska ske. Trots att många av de aktiva fiskodlarna har mångårig erfarenhet finns ett kontinuerligt behov av att fördjupa sina kunskaper. Det har bland odlarna tydligt framkommit ett behov av återkommande träffar gällande fiskhälsofrågor där både forskningsrön kan förmedlas men även erfarenhetsutbyte mellan odlare kan ske. Såväl nationella som internationella erfarenheter och forskare kan tillföra kunskap till branschen och är önskade inslag på dessa fiskhälsoträffar.

Utbildning av fiskodlare samt i förekommande fall övriga som yrkesmässigt hanterar fisk, sker tillsammans med de som besitter efterfrågad kompetens. Vi föreslår att; om

Jordbruksverket beslutar enligt detta förslag så ska utbildning i ex. förebyggande smittskyddsarbete vara genomförd senast utgången av det tredje året efter beslut. Om behov finns ska utbildning ske återkommande. Vid behov konsulteras eller genomförs utbildning med stöd av utländska veterinärer med specialistkunskap i branschspecifika frågor.

6. Frisk fisk in i odlingen.

Inom ramen för det projekt om frivilligt bekämpningsprogram mot BKD som Matfiskodlarna beviljats medel för, genomfördes provtagning av 70 st. fiskar från två odlingar som vid provtagningstillfället var BKD-klassade. Syftet var framförallt att jämföra korrelationen mellan olika provtagningsmetoder och om möjligt påvisa en tillförlitlig metod som inte innebär att avels/stamfiskar behöver avlivas. Provtagningen genomfördes av distriktsveterinär Helena Törnелиus och provtagningsresultaten analyserades av Eva Jansson, forskare på SVA. Det kan finnas behov av att utreda vilket kvantitativt antal provtagna individer som behövs för att nå hög statistisk säkerhet av provtagningsresultaten. Utifrån provtagningsresultatet indikeras att svabb-prover av gäle/kloak är det provtagningsförfarande där det råder störst möjlighet att spåra smittan vid ett akut skede av sjukdomen. Nuvarande förslag är, efter en primär utvärdering, att romproducenter provtar avels/stamfiskar med svabb-prover. Genom att införa denna provtagningsmetod behöver inte odlaren avliva avels/stamfisk. Att föda upp och hålla avels/stamfisk är kostsamt för odlaren.

Kostnad för provtagning står helt i relation till antalet individer och innebär jämfört dagens metod där 30 individer provtas, en betydande kostnadsökning. Ställt mot nuvarande ekonomiska konsekvenser av tilläggsgarantierna är däremot kostnaden acceptabel.

I en odling tillhörande hälsoklass 1 och 2 provtas antalet avels/stamfiskar som kommer föreslås i det slutgiltiga förslaget om bekämpning av BKD. Hälsoklass 1 har lägre risk än hälsoklass 2 och premieras efter de initiala åren med färre inspektioner med tillhörande provtagning. Odling som anmäler sig till det frivilliga bekämpningsprogrammet har att ansöka och motivera vilken hälsoklass de anses utgöra. Odling i hälsoklass 2 flyttas upp till hälsoklass 1 om den efter tre (3) år uppfyller kraven för hälsoklass 1.

Förutsättningen för att minimera att BKD-smittad fisk kommer in en rom- och/eller sätffiskodling är friska avels/stamfiskar. Landbaserade anläggningar med möjlighet att hålla avels/stamfiskar avskilda från produktionsfisk är att föredra. Avels/stamfiskar samt romen bör tillföras direkt inkommande vatten, eller vatten som renats med tillfredsställande resultat. Om anläggningen har tillgång till grundvatten är detta att föredra framför ytvatten. Principen med frisk fisk in ställer högst krav på rom/sätffiskproducenten och i fallande skala till den som endast levererar slaktad fisk från odlingen. Principen om frisk fisk in är odlarens ansvar att så långt möjligt säkerställa.

7. Klassificering av odlingar.

Till hälsoklass 1 hör en odling, där

- det aldrig konstaterats BKD eller som på ett godkänt sätt sanerats för BKD efter konstaterad förekomst
- BKD-övervakning och provtagningen under första året sker två (2) gånger, därefter att inspektion och provtagning sker en (1) gång årligen
- odlingen efterlever programmets skyldigheter och begränsningar
- utbredningsrisken för BKD från eventuella andra odlingsplatser eller naturligt förekommande levande fiskar i närheten av vattentaget inte är betydande
- odlingen ligger på land och har kontrollerat vattenintag

Till områden där tilläggsgarantierna behålls får endast odlare som har uppnått hälsoklass 1 eller 2 beträffande BKD leverera fisk. Leverans av levande fisk får endast ske till odling i samma hälsoklass eller till odling som tillhör en lägre hälsoklass.

Till hälsoklass 2 hör en odling, där

- det aldrig konstaterats BKD eller som på ett godkänt sätt sanerats för BKD efter konstaterad förekomst
- BKD-övervakning och provtagningen under första året sker två (2) gånger, därefter att inspektion och provtagning sker en (1) gång årligen
- odlaren efterlever programmets skyldigheter och begränsningar
- utbredningsrisken för BKD från eventuella andra odlingsplatser eller naturligt förekommande levande fiskar i närheten av vattentaget inte är betydande

Till områden där tilläggsgarantierna behålls får endast odlare som har uppnått hälsoklass 1 eller 2 beträffande BKD leverera fisk. Leverans av levande fisk får endast ske till odling i samma hälsoklass eller till odling som tillhör en lägre hälsoklass.

Till hälsoklass 3 hör övriga odlingar som anmält sig till programmet.

Från dessa odlingar får inte leverans av levande fisk ske till områden där tilläggsgarantierna behållits. Fisk som lämnar odlingen ska antingen vara avlivad, eller att leverans av levande fisk sker till odling i samma hälsoklass.

Allmänna förslag och tydliggöranden

- I en rom och/eller producerande fiskodling bör inte vattenintaget vara seriekopplat. Det innebär att vatten från ett tråg/bassäng inte bör gå till nästkommande tråg/bassäng.
- I odlingar kan det finnas fördelar med årsklasseseparation. Det finns dock praktiska svårigheter med detta. Sortering av fisk medför att olika årsklasser slås ihop och eftersom framför allt röding sorteras frekvent är kan det omöjliggöra årsklasseseparation. En annat betydande problem är odlarens rådighet över erforderlig storlek på det odlingsvatten som krävs för årsklasseseparation. För matfiskodlare är tillståndsprocessen över sex år så ansökan om utökat odlingsområde torde därmed, under nuvarande förutsättningar inte vara möjligt. Till det kan vara svårigheten med att finna lämplig lokalisering för kassarna innebära problem.
- När matfiskproduktion sker i öppna kassar och där det konstaterats förekomst av BKD i vild fisk kan det finnas fördelar med att sätta in stor fisk. Den exponeras då kortare tid för risken att smittas från omgivningen.
- Sättfisk och/eller romproducerande odlingar ska kunna ha separata anläggnings-id. Det förutsätter smittskyddsbarriär mellan de åtskilda delarna av anläggningen. Vidare ska ingående vatten helst komma från olika källor, alternativt vattnets renas innan det går in i respektive del av anläggningen. Ytterligare en förbättrande åtgärd är att avels/stamfisk går i vatten som avskiljs från rom och/eller sättfiskproduktionen, avels/sättfisken ska prioriteras. Om BKD konstateras i rom och/eller sättfiskproduktionen möjliggör det för odlaren att kommande år att producera rom och sättfisk.
- Sättfiskodlingar ska som målsättning tillhöra hälsoklass 1. Ansökan om vilken hälsoklass odlingen ska tillhöra kan ske efter att beslut om antagande av detta förslag fattats av Jordbruksverket.
- Det finns ett antal älvar där det pågår eller kommer genomföras undanröjande av vandringshinder. (Ytterligare rekommendationer/förslag/krav kan komma utifrån vattendirektivet). Det medför att fisk från kustzonen bereds möjlighet att vandra uppströms. Den fisken är potentiell smittobärare och kommer kunna smitta den odlade fisken. Nuvarande regler med saneringstvång för odlaren innebär att denne, trots efterlevande av saneringsbeslut, inte kan råda för de omständigheter som kommer av att odlingen utsätts för vild fisk som är smittobärare.
- Vid import av rom/fisk ska om möjligt varje batch vara provtagen för att minimera risken för förekomst av BKD.

- Ett råd bestående av en veterinär och ytterligare två personer som har kunskap om olika odlingstekniker ges mandat att besluta vilken hälsoklass odlingen ska ha. Dessa beslutar även om odlingen kan anses tillhöra en bättre hälsoklass.
- En nationell aktör har att ansvara för dokumentation mm som kommer av det frivilliga bekämpningsprogrammet.
- Om Jordbruksverket beslutar enligt detta förslag har odlaren maximalt sju år att genomföra anpassning av odlingen enligt förslagen ovan. Skälen till föreslagen tid är flera, vara de mest betydande är:
  - Anpassning av odlingen kan medföra betydande kostnader.
  - Anpassning av odlingen kommer medföra praktiska utmaningar.
  - Att bygga upp parallella eller utökade besättningar av avels/stamfisk tar minst fem år. Rödingen är inte lekmogen förrän efter tre år. Året då första kramningen sker ger honan jungfrurom och dess kvalité är dålig och har låg överlevnad.
  - Om behov finns att etablera nya odlingar, kommer utdragen tillståndsprocess medföra problem vilka odlaren inte kan råda över.
  - Förvärv av kompletterande odlingar, bland annat i syfte att minska smittorisk eller för att utöka och därmed säkerställa tillgången på rom/sättfisk kommer innebära både en kostnad och är en tidskrävande process.

Sammanfattningsvis är sju år en rimlig tid, vilket är den tid som föreslås, för att genomföra förslaget i sin helhet.